www.turkishstudies.net/turkishstudies

Turkish Studies

eISSN: 1308-2140

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Covid-19 Özelinde Korku-Kaygı Düzeyleri*

Fear-Anxiety Levels in Covid-19

Meryem Memiş Doğan** - Başak Düzel***

Abstract: Sudden and unexpected changes –both positive and negative- in people’s lives and in their habits raise fear and anxiety inevitably. Pandemics/epidemics, wars and natural disasters are the main reasons of social fear and anxiety historically. Today’s modern risk societies experience fear and anxiety in a global scale with pandemics that cause high mortality and gain a new dimension every year. On 11 March 2019, World Health Organisation announced that the disease caused by Covid-19 virus, which is in the class, named generally, Coronavirus, has turned into pandemic. High mortality caused by the pandemic derived from the virus Covid-19 in a short time across the world and health authorities’ lack of knowledge about its mode of transmission and treatment increase people’s sense of uncertainty. This study aims to analyse the individuals’ fear-anxiety levels caused by Covid-19 pandemic, which appeared in Wuhan city of China on 1 December 2019 and started in Turkey with the first case on 10 March 2020, and the attitudes towards the vaccination. It is based on the data of online fieldwork conducted with 1500 people with different socio-demographic backgrounds from 7 regions between the dates 20 March and 10 April 2020. It is expected that the study based on a fieldwork in Turkey about the reflections of the pandemic, which has ongoing effects and waits to be discovered with its social and economical dimensions, will provide a significant contribution to the related literature. The study also aims to interpret the individuals’ perception based on fear/anxiety of pandemic diseases and view for vaccination depending on different demographic variables.

Structured Abstract: Individual threats have become globalized with many factors such as social changes, modernization, urbanization and globalization from past to present. At this point, risks and threats have become both globalized and uncertain. Covid-19 affects our day seriously as a social, political and economic problem. Covid-19 is an invisible threat that is not visible, but can be detected with advanced devices. It is a fact that because of the infectious effect of Covid-19 and threatening human life massively, individuals increase the level of fear and anxiety of the communities.

In the social sciences literature, fear is defined as the reflex given by individuals and societies in case of encountering unexpected and unpredictable situations. At this point, it can be said that Covid-19, which

* Bu çalışmanın özeti Online International COVID-19 Conference’da bildiri özeti olarak sözlü sunulmuştur. Ancak tam metin hiçbir yerde yayınlanmamıştır.

** Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji
Asst. Prof. Dr., Bitlis Eren University, Faculty of Science and Letters, Department of Sociology
ORCID 0000-0001-7418-9318
meryemmemis@gmail.com

*** Öğr. Gör., Bitlis Eren Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Sosyal Hizmet
Lecturer, Bitlis Eren University, Health High School, Department of Social Work
ORCID 0000-0002-0130-9419
basakduzel@gmail.com

Cite as/ Atıf: Memiş Doğan, M., Düzel, B. (2020). Covid-19 özelinde korku-kaygı düzeyleri. *Turkish Studies*, 15(4), 739-752. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44678>

Received/Geliş: 30 June/Haziran 2020

Accepted/Kabul: 10 August/Ağustos 2020

Copyright © MDE, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 30 August/Ağustos 2020

CC BY-NC 4.0

causes serious loss of life and threatens human health, turns into a pandemic in a short time and increases the level of fear and anxiety as a reflex against the threat in societies. In addition, in line with Bauman's (2003: 27) approach, which defines the source of all fears as uncertainty; lack of sufficient knowledge by health authorities triggers the level of fear and anxiety in societies.

When we look at approaches to epidemics in the social sciences literature; Strong's "epidemic psychology" study stands out. According to this approach, which suggests that epidemic diseases threatening human life create common psycho-social effects in individuals and communities; these psychosocial effects are spreading rapidly in the society and turning into a collective epidemic. It is stated that psychosocial outbreak turns into three types of outbreaks: fear, explanation and action. The suspicions of individuals, their families and loved ones about the disease are defined as fear epidemic. The explanation outbreak is; It is defined as the level of fear and anxiety created by explanations made from different sources against uncertain threats and differing over time by obtaining information about the disease. Finally, the action epidemic is defined as the changes in the actions of individuals in order to protect against the epidemic.

In this framework, the main motivation of this study; A few months after the world first reaction upon Covid-19 cases in Turkey and fear can explain changes in the level of anxiety. The first case of Turkey on 10 March 2020, the first deaths were seen on March 18, 2020. This field survey work was carried out between 16 March-14 April at online with quantitative research methods in different regions of Turkey. Covid-19 from the moment it is seen that the perception in Turkey to explain the efforts of individuals and vaccines anxiety levels in the exploratory nature of this study was realized with 1500 people over the age of 18. The study has an ethical committee permit numbered 66073261 / 050.03 obtained from the Ethics Committee of Bitlis Eren University. Cronbach-Alpha value of the scale of the study was calculated as .902. The collected data were analyzed by frequency, T-test and anova measurements.

When we look at the findings of the study; it is seen that fear and anxiety levels towards Covid-19 have increased. A significant portion of 94% of respondents state that their relatives are worried about their loved ones getting infected with the virus. When these fear and anxiety levels are analyzed in depth, it can be said that it varies according to demographic characteristics. It is seen that there is a significant difference between gender and education level and fear and anxiety level. Blue collar people who continue to work in the period called the first wave, use public transportation and work in crowded environments such as factories are more anxious than students and white collar people. Students, who have a lower level of anxiety compared to blue collar, continue their daily lives in safe private areas with the holidays of schools. White collar alternatives such as flexible work and working from home are available. At this point, public private space separation seems to have an impact on the level of fear. When considered regionally, it is seen that there is a significant difference between the Aegean and Southeastern Anatolia regions. Within the framework of the data announced by the Ministry of Health, the rates of cases are high in İzmir. Thus, İzmir was perceived as a risk zone. As a matter of fact, it is seen that the fear and anxiety levels in the Aegean region are higher than in the Southeastern Anatolia region.

It is observed that doubts about the health sector are increasing all over the world in terms of disease prevention. At this point in a section of the population in Turkey, where opposition to vaccination In studies (Yavuz, 2018; Sari; 2017; Bozkurt, 2018) can be seen. In this context, the change in the perceptions of the fears and anxieties rising with Covid-19 pandemic towards vaccination is examined in the subtitle of the study. Within the framework of the research findings, it is seen that the participants have a positive approach to the vaccine. In addition, perceptions about vaccination differ among risk groups according to demographic characteristics. It can be said that the elderly participating in the research have a more positive approach to vaccination compared to young people. At this point, it is seen that individuals over the age of 65, who are considered as risk groups within the framework of curfews, have a positive approach towards vaccination.

As a result, Covid-19 levels in society with fear and anxiety to be seen in Turkey has reached serious proportions. Similar to Strong's description, Covid-19 turned into an outbreak of fear, explanation and action. With the fear epidemic, individuals are anxious that he and his environment are sick. The fact that there is a large amount of epidemics in the media and that the epidemic takes an important place in individual conversations can be explained by the concept of explanation epidemic. Disclosure outbreak also triggers anxiety levels of individuals. The change of many routines such as anxiety from someone who coughs / sneezes, and not wanting to be in crowded environments can also be evaluated within the framework of the action

epidemic. In short, the Covid-19 pandemic affecting the world affects many individual, social, economic, political, global and psychological areas.

Keywords: Sociology, Fear, Anxiety, Covid-19, Vaccination

Öz: İnsanların yaşamında, alışkanlıklarında olumlu veya olumsuz ani, beklenmedik değişikliklerin korku, kaygı ve endişe duygularını yükseltmesi kaçınılmazdır. Tarihsel süreçte salgınlar, savaşlar, doğal felaketler toplumsal korku, kaygı ve endişenin önemli sebepleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz modern risk toplumları da yüksek can kaybına yol açan ve her geçen yıl bir yenisiyle karşılaşılan salgın hastalıklarla korku ve kaygıyı küresel boyutta yaşamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü, 11 Mart 2019 tarihinde, genel adıyla corona virüs sınıfında yer alan Covid-19 virüsünden kaynaklanan hastalığın küresel bir pandemiye dönüştüğünü ilan etmiştir. Covid-19 adlı virüsün sebep olduğu bilinen salgının kısa bir süre içinde tüm dünyada büyük can kayıplarına yol açması, hastalığın bulaşma yolları ve tedavisi konusunda bilim insanları ve sağlık otoritelerinin de henüz yeterli bir bilgiye sahip olmaması, insanlarda hastalığa ilişkin belirsizlik duygusunu güçlendirmektedir. 1 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıktığı bilinen ve Türkiye'de 10 Mart 2020 tarihinde ilk vakanın görülmesiyle başlayan Covid-19 salgınının bireylerde yarattığı korku-kaygıyı ve aşıya yönelik algıyı Türkiye ölçeğinde ortaya koymayı hedefleyen çalışma, 20 Mart-10 Nisan 2020 tarihleri arasında farklı sosyo-demografik özelliklere sahip 7 bölgeden katılım gösteren 1500 kişi ile gerçekleştirilen online alan araştırması verilerine dayanmaktadır. Etkileri henüz devam eden, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik pek çok sonuca yol açan boyutuyla keşfedilmeyi bekleyen bir sorun olarak küresel salgının Türkiye'deki yansımalarına dair bir alan araştırmasına dayanan çalışmanın literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışma, salgın hastalık korkusu/kaygı ve aşıya bakış temelinde bireylerin salgına yönelik algılarını farklı demografik değişkenlere bağlı olarak yorumlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın 19.03.2020 tarihinde Bitlis Eren Üniversitesi Etik Kurulundan 66073261/050.03/ sayılı etik izni bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Korku, Kaygı, Covid-19, Aşı

Giriş

Tarih boyunca insanlık, kıtaları saran ve kıtalar ötesi yayılım gösteren pek çok salgın hastalık ve kitlesel ölümlerle karşı karşıya kalmıştır. 1852-1860 tarihleri arasında Hindistan, Afganistan, Rusya'dan Avrupa ve Afrika'ya son olarak da Amerika'ya ulaştığı bilinen kolera salgını, 1855-1859 yılları arasında Çin'de başlayarak dünyaya yayıldığı bilinen, sadece Çin'de ve Hindistan'da yaklaşık 12 milyon insanın ölümüne neden olan üçüncü veba salgını meydana gelmiştir. 1914-1918 yılları arasında, savaşın beraberinde gelişen, Avrupa ve Asya'da 25 milyon kişinin hastalandığı ve yalnızca Sovyetler Birliği ülkelerinde 3 milyona yakın insanın hayatını kaybettiği Tifo salgını, yine Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte 500 milyon insana bulaştığı bilinen H1N1 İnfluenza virüsünün neden olduğu ve dünya genelinde 50 ila 100 milyona yakın sağlıklı insanın ölümüne neden olan İspanyol gribi, 1957 yılında 4 milyona yakın insanın yaşamını kaybettiği Asya Gribi ve 20. yüzyılın ortalarında maymunlardan insana geçtiği keşfedilen 1959'da Kongo'da görülen ve 1980'lerde teşhis edilebilen HIV virüsünün yarattığı salgınların son 30 yılda toplamda 36 milyon insanın hayatına mal olduğu bilinmektedir (Aktan, 2020).

Tarihsel süreçte büyük can kayıplarına neden olan salgınlara benzer biçimde Dünya Sağlık Örgütü, 11 Mart 2019 tarihinde, yeni bir tip corona virüs olarak tanımlanan Covid-19 virüsüne bağlı hastalığın küresel bir pandemiye dönüştüğünü ilan etmiştir. Dünyada yeni tip corona virüse (Covid-19) ilişkin durumu güncel olarak açıklayan "Worldometer" internet sitesinin 2 Haziran 2020 tarihli haberine göre; mevcut durumda hastalığa yakalandığı tespit edilen yaklaşık 6.5 milyon kişi, 380 bine yakın can kaybı ve 3 milyona yakın iyileşen hasta bulunmaktadır (Worldometer, 2020). Salgın hastalıklar, özellikle de Covid-19 gibi tedavisine ilişkin henüz kesin bilginin olmadığı pandemiler, taşıdığı belirsizlik nedeniyle toplumların korku, kaygı ve endişe düzeylerini yükseltmektedir. Covid-

19 salgını nedeniyle yaşanan korku ve stresin nedeni hastalığın ilk kez karşılaşılan olağanüstü bir duruma verdiği olağan tepkiler olarak açıklanabilir (Sümer, 2020).

Covid-19 adlı virüsün sebep olduğu belirtilen salgının kısa bir süre içinde tüm dünyada büyük can kayıplarına yol açması ve hastalığın bulaşma yolları, tedavisi konusunda bilim insanları ve sağlık otoritelerinin de henüz yeterli bir bilgiye sahip olmaması, insanlarda hastalığa ilişkin belirsizlik duygusunu güçlendirmektedir. Covid-19, insan yaşamını tehdit etmesi, hakkında henüz net bilgiler olmaması, önleyici ve tedavi edici yöntemlerin kesin sonuçlarına ulaşılmamış olmasıyla tüm toplumları etkileyen küresel bir tehdit olarak tanımlanabilir. Bu çerçevede salgın süreci, tüm dünyada psikolojik, ekonomik ve sosyal pek çok sonuca yol açacak bir etkiye sahiptir. Türkiye’de salgın nispeten daha geç bir dönemde başlamakla birlikte iş, eğitim, sosyal yaşam ve pek çok alışıldık rutinde ani değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de yaşayan bireylerin Covid-19’a yönelik ilk tepkilerini, korku-kaygı düzeylerini ve aşıya yönelik düşüncelerini açıklama çabasında olan bu çalışmanın keşfedici bir çalışma olarak literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Salgın Hastalık Korkusu/Kaygısı

Furedi (2001: 8) korkuyu, beklenmedik ve öngörülemeyen durumlarla karşılaşıldığında insan zihninin korku objesine yoğunlaşmasını sağlayan bir mekanizma olarak tanımlamaktadır. Hâkim olduğu yaşamında, alışkanlıklarında olumlu veya olumsuz, ani ve beklenmedik değişikliklerde korku, kaygı ve endişe duymak insani bir reflekstir. Tarihsel süreçte değişen dünya düzeni bireysel bir duygu olan korku, kaygı ve endişeyi de dönüştürmüş ve toplumların ortak duygusu haline getirmiştir. Böylece geçmişteki bireysel riskler küreselleşmenin etkisiyle toplumsal bir boyut kazanmış ve tüm dünyayı etkileyen, tedirgin eden tehditlere dönüşmüştür. Bu bağlamda insanlık, tarihin her döneminde ani ve beklenmedik durumlar karşısında korku, endişe ve huzursuzluk duygusuna sebep olan gerilimli duygu durumunu (Halsey, 1998:42) değişen boyutlarda yaşamıştır.

Dünya salgın hastalıklar tarihinde büyük kayıplara neden pek çok salgın hastalık yaşanmıştır. Aslan (2020: 36)’ın da belirttiği gibi 664 Vebası (MÖ 668-664) olarak adlandırılan Britanya Adalarında yaşanan ve MÖ 542-541 tarihleri arasında Avrupa’da yaşandığı bilinen Justinianus Veba Salgını, Atina’da Antoninus Vebası (429-426), Kıbrıs Vebası (MÖ 266- 250), Avrupa, Asya ve Kuzey Afrika’yı etkileyen Antoninus Vebası (180-165) gibi salgınlar, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden bugüne dek kayıtlara geçen yıkıcı salgınlar arasında yer almaktadır.

Öngörülemeyen salgın hastalıklar tarihinde daha önceki dönemlerde de görülmesine rağmen 1348 yılında Avrupa’da tekrarlayan “Kara Ölüm” olarak adlandırılan veba salgını, uzun süreli savaşlar, yoksulluk, hijyen eksikliği ve ticari rotaları izleyerek (Nikiforuk, 1991: 77) dünya nüfusunun neredeyse 1/3’ünü yok etmesi bakımından dünyada bilinen en büyük salgınlardan biridir. Salgın, Avrupa’nın ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel yaşamında köklü değişimler yaratırken, insanların temel güven duygusunu zedelemiş, yaygın bir korku atmosferi yaratmıştır (Genç, 2011: 125-146).

Yakın tarihte 2002-2003 yıllarında Hong Kong’da başladığı bilinen SARS-CoV, 2012’de Arap Yarımadası’nda görülen MERS, hala Sahra altı Afrika’da etkisini sürdüren EBOLA salgını ve dünyanın pek çok bölgesini etkileyen Influenza ve grip salgınlarının pandemilere yol açtığı bilinmektedir (Parıldar, 2020: 20).

Günümüz modern toplumlarında da yüksek can kaybına neden olan ve her geçen yıl bir yenisiyle karşılaşılan salgın hastalıklar nedeniyle korku ve kaygı bireysel düzlemde toplumsal düzleme doğru yaygınlaşmaktadır. Bauman’ın “öteki” kavramını tanımlarken bütün korkuların temelini ve kolektif temsilini “belirsizlik” ile bağdaştırdığı tespiti (Bauman, 2003: 27), salgın

hastalıkların bireylerde ve toplumsal düzeyde yarattığı kaygı ve korkunun kaynağıyla da yakından ilişkilidir.

Salgınlar, toplumların gündelik yaşam pratiklerini değiştiren, sekteye uğratan tedbirler gerektirdiği ve tıbbi tedaviye ihtiyaç duyan insanların sayısının hızla arttıran yapısı nedeniyle bir kriz ya da afet olarak da nitelendirilebilir (Dizer ve Demirpek, 2009: 30). Bu anlamda pandemi ilan edilen Covid-19 salgını, bireylerin yaşamlarının kendi kontrolleri altında olduğuna dair güven duygusu zedeleyen, belirsizlik ortamını yaratarak tehdit algısı ve kaygıyı yükselten bir kriz olarak değerlendirilebilir.

Kriz durumlarında tehdit algısının yükselmesiyle bir travmatik yaşantı sonrasında görülebilecek fizyolojik, bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkiler ortaya çıkabilmektedir. Duygusal tepkiler arasında sıralanan anksiyete, üstesinden gelememe duygusu, depresyon, kendine ve sevdiklerine zarar geleceği kaygısı ve tedirginlik, ritüellerde değişim (Oflaz, 2008: 71) yaygın salgın hastalık dönemlerinde de gözlemlenen tepkilerdir.

Strong, ölümcül salgın hastalıkların ortaya çıkardığı bazı ortak psikososyal etkilerden söz ederken, korku, panik, damgalama, ahlaki tartışmalar ve eylem çağrılarının ilk tepkileri karakterize ettiğinden söz etmektedir. Salgın psikolojisinin bireysel etkinin ötesinde insandan insana hızla yayılan yeni bir kolektif salgına dönüştüğünü ve en az üç tip psiko-sosyal salgın içerdiğini belirtir. Psiko-sosyal salgının ilk tipi korku salgını, ikincisi açıklama salgını ve üçüncüsü önerilen eylemler ya da eylem salgını olarak sıralanmaktadır (Strong, 1990: 249-251).

Korku salgınında bireylerin temel kaygısı, çoğunlukla kendilerinin, ailelerinin ve sevdiklerinin hastalığa yakalanması konusundaki şüphelerini içermektedir. Covid-19 salgınıyla virüsün insan yoluyla bulaşması nedeniyle alışveriş merkezleri, pazar vb. kalabalık ortamlara girme korkusu, hastane gibi enfekte kişilerle karşılaşma riski yüksek ortamlara girme korkusu, insanlara yaklaşımdan kaygı duyma gibi tepkiler ortaya çıkmaktadır.

Açıklama salgını, Covid-19 sürecinde de yaşandığı haliyle, dünyada ve ülkemizde vaka, ölüm, iyileşen sayıları, bulaşma yolları, korunmaya dönük tedbirlere ilişkin açıklamaların farklı kaynaklardan yapılarak, tüm gündemi saran bir yoğunluk kazanması ve insanlar arasında sürekli konuşulup aktarılmasını ifade etmektedir. Virüsün neredeyse tüm gün medya ve diğer iletişim araçlarında bilgi, açıklama ve sohbetlere konu olması hastalığa ilişkin korku ve kaygıyı arttırabilmektedir.

Kolektif salgının bir diğer boyutu olan eylem salgını ise Covid-19' a yakalanmamak veya korunmak adına neler yapılabileceği konusunda bilimsel bir temele dayanan veya dayanmayan pek çok bilgi ve inanç temelinde gündelik yaşam pratiklerine yansıyan, sürekli paylaşılan eylemler olarak açıklanabilir.

Salgın süreçlerinde belirsizliğin azaltılmasına dönük bilgi ve açıklama yoğunluğu, bireylerde korku/ kaygının artması, tedavi yöntemleri ve aşı gibi koruyucu uygulamalara dair düşünce ve eğilimlerde de önemli değişimlere sebep olmaktadır. Bireylerin gündelik yaşam pratiklerinin yanı sıra haber alma, iletişim ve sosyalleşme biçimlerindeki değişimler farklı düzeylerde psikolojik etkilere yol açmaktadır. Belirsizliğin yoğun yaşandığı pandemi sürecinde toplumların enfeksiyon kapma ve enfeksiyonun yayılmasını önlemeye yönelik gündelik pratiklerindeki değişimler, duygusal rahatsızlıkları ve sosyal bozuklukları da önemli ölçüde etkilemektedir (Taylor, 2019: 12).

Bireylerin ortaya çıkacak olası zarar verici bir olayla yüzleşmesinden önceki bekleme süreci olarak tanımlanan (Monat, Averill ve Lazarus, 1972: 237) belirsizlik duygusundan etkilenme düzeyleri, yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, statü gibi değişkenlere göre farklılık gösterebilir. Örneğin; büyük ekonomik kaynaklara sahip insanlar, pandemi onları yakalayana kadar enfekte bölgelerden kaçmak da dahil olmak üzere, hızlı bir biçimde tıbbi bakıma ulaşma ve enfeksiyondan kaçınmak için dar gelirli bireylere nazaran daha büyük fırsatlara sahiptir (Taylor, 2019: 11). Bu

bağlamda Türkiye’de Covid-19 salgının görülmesiyle birlikte bireylerde hastalığa yönelik duygusal tepkiler ve koruyucu uygulamalara yaklaşımın farklı sosyo demografik değişkenler bakımından ortaya konması ve yorumlanması, farklı boyutlarıyla henüz keşfedilmeyi bekleyen salgının etkilerini anlamak bakımından önem kazanmaktadır.

2. Yöntem

Covid-19 salgını dünyada görüldükten birkaç ay sonra Türkiye’de de görülmeye başlamıştır. Türkiye’de Covid-19’a bağlı ilk vaka 10 Mart 2020, ilk ölüm ise 18 Mart 2020 tarihinde görülmüştür. Bu noktada salgına bağlı ilk tepkileri ortaya koymaya çalışan keşfedici nitelikteki araştırma, 16 Mart-14 Nisan 2020 tarihleri arasında kartopu örneklem tekniği ile online olarak gerçekleştirilmiştir. Covid-19 salgınının bireylerde yarattığı korku-kaygıyı ve aşıya yönelik tutumu Türkiye ölçeğinde ortaya koymayı hedefleyen çalışma, 7 bölgeden farklı sosyo-demografik özelliklere sahip 18 yaş üstü 1500 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Online soru formu, korku/kaygı ve aşıya yönelik algıyı ölçmeyi hedefleyen 12 ifadeden oluşan 5’li likert tipi ölçek sorusu içermektedir. Nicel veri toplama tekniğinin kullanıldığı araştırmada 10 kişi ile pilot çalışma yapılmıştır. Ölçeğe ilişkin yapılan analizlerde Cronbach- Alpha değeri .902 olarak hesaplanmış, soru formunun güvenilirliğinin yüksek olduğu görülmüştür. SPSS programı ile analiz edilen verilere frekans, T-test ve anova ölçümleri yapılmıştır. Çalışmanın 19.03.2020 tarihinde Bitlis Eren Üniversitesi Etik Kurulundan 66073261/050.03/ sayılı etik izni bulunmaktadır.

3. Bulgular ve Yorum

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Yaş	f	%	Cinsiyet	f	%
18-30	726	48,4	Kadın	985	65,6
31-45	576	38,4	Erkek	512	34,1
46-55	139	9,3	Diğer	3	0,2
56-65	45	3,0	Toplam	1500	100,0
66+	14	0,9			
Toplam	1500	100,0			
Eğitim	f	%	Hane Geliri	f	%
Okuryazar	15	1,0	0-1500	209	13,9
İlkokul	56	3,7	1501-3500	386	25,7
Orta Öğrenim/Lise	181	12,1	3501-5500	302	20,1
Ön lisans	180	12	5501-7500	226	15,1
Lisans	847	56,4	7501+	377	25,1
Lisansüstü	221	14,7	Toplam	1500	100,0
Toplam	1500	100,0			
Çalışma Durumu	f	%	Bölge	f	%
Ev Hanımı	107	7,1	Marmara	457	30,4
İş Arıyor/İşsiz	157	10,5	İç Anadolu	226	15,1
Özel Sektör	38	2,5	Akdeniz	142	9,5
Beyaz Yakalı	627	41,8	Karadeniz	87	5,8
Mavi Yakalı	193	12,9	Ege	60	4,0
Öğrenci	322	21,5	Doğu Anadolu	372	24,8
Emekli	36	2,4	G. D. Anadolu	150	10,0
Diğer	19	1,3	Toplam	1500	100,0
Toplam	1500	100,0			

Online anket ile ulaşılan 1500 katılımcının %65,6 (985)’si kadın, % 34,1 (512)’i ise erkektir. Katılımcıların yaş dağılımına baktığımızda; %48,4 (726)’ü 18-30, %38,4 (576)’ü 31-45, %9,3 (139)’ü 46-55, %3 (45)’ü 56-65 ve %0,9 (14)’u 66 yaş ve üstü grupta yer almaktadır. Araştırmaya

katılanların %51,2 (770)'si bekâr, %45 (676)'i evli olduğunu %3,3 (50)'ü de eşinden ayrıldığını veya eşinin vefat ettiğini belirtmiştir.

Katılımcıların; %56,4 (847)'ü lisans, 14,7 (221)'si lisansüstü, %12,2 (181)'i ortaöğrenim, %12 (180)'si ön lisans, %3,7 (56)'si ilkokul mezunu ve %1 (15)'i ise okuryazardır. Katılımcıların Covid-19'a yönelik algılarını sosyo-ekonomik değişkenler çerçevesinde analiz etmeyi hedefleyen çalışmada, katılımcılara hem hane gelirleri hem de kişisel gelirleri sorulmuştur. Katılımcıların aylık hane geliri değişkenine göre dağılımları; 1501-3500 aralığında %25,7 (386), 7501 ve üzeri %25,1 (377), 3501-5500 aralığında %20,1 (302), 5501-7500 aralığında %15,1 (226), 0-1500 aralığında ise %13,9 (209) şeklinde sıralanmaktadır. Katılımcıların %26,9 (403)'i 0-1500, %22,7 (341)'si 3501-5500, %17,6 (264)'sı 1501-3500, %9,8 (148)'i 5501-7500 aralığında, %6,8 (102)'i ise 7501 liradan fazla aylık kişisel geliri olduğunu belirtmektedir. Aylık kişisel geliri olmadığını belirtenlerin oranı ise %16,2 (242)'dir.

Çalışma durumuna yönelik sorulan açık uçlu soruya verilen cevaplar çerçevesinde; katılımcıların %41,8 (627)'i beyaz yakalılarından, %21,5 (322)'i öğrencilerden, %12,9 (193)'ü mavi yakalılarından, %10,5 (157)'i işsizlerden/iş arayanlardan, %7,1 (107)'si ev hanımlarından, %2,4 (36)'ü ise emeklilerden oluşmaktadır. Son olarak katılımcıların %30,4 (457)'ü Marmara bölgesinde, %24,8 (372)'si Doğu Anadolu bölgesinde, %15,1 (226)'i İç Anadolu bölgesinde, %10 (150)'ü Güneydoğu Anadolu bölgesinde, %9,5 (142)'i Akdeniz bölgesinde, %5,8 (87)'i Karadeniz bölgesinde, %4 (60)'ü de Ege bölgesinde ikamet etmektedir.

3.1. Korku ve Kaygı Düzeyleri

Virüse ilişkin korku ve kaygı düzeylerini çeşitli ifadeler bağlamında dile getirmeleri istenen sorulara verilen yanıtlar, korku salgını kavramı ile paralel şekilde katılımcıların %94,5 (1419) gibi yüksek bir oranda ailelerinin/tanıdıklarının virüse yakalanmasından korktuklarını göstermektedir. Katılımcıların korkusunun yüksek düzeyde seyrettiği bir diğer durumun %92,4 (1387) oranında kalabalık yerlerde virüse maruz kalmak olduğu görülmektedir. Bulgular çerçevesinde; katılımcıların aile/yakınlarına yönelik endişeleri ve kalabalık ortamlarda bulunmaktan duydukları korkunun kaynağı, virüsün bulaşma hızı ve bulaşma yolu bakımından süper bulaşıcı olarak tanımlanmasının etkisiyle bireylerde Bauman (2003)'in korkunun kaynağı olarak tanımlandığı belirsizlik duygusunu güçlendirdiği söylenebilir.

Tablo 2: Korku ve Kaygı Düzeyine İlişkin Bulgular

Korku/Kaygı	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Ailemin/tanıdıklarımın virüse yakalanmasından korkuyorum	917	61,1	502	33,4	23	1,5	49	3,3	9	0,6	1500	100,0
Kalabalık yerlerde virüse maruz kalmaktan korkuyorum	784	52,2	603	40,2	46	3,1	55	3,7	12	0,8	1500	100,0
Medyada virüs haberlerinin sıklıkla verilmesi hastalık korkumu artırıyor	387	25,8	571	38,0	72	4,8	401	26,7	69	4,6	1500	100,0
Virüs korkusu psikolojimi olumsuz yönde etkiliyor	281	18,7	626	41,7	130	8,7	388	25,8	75	5,0	1500	100,0
Herhangi bir hastalığa yakalanmaktan korkuyorum.	445	29,6	644	42,9	111	7,4	257	17,1	43	2,9	1500	100,0
Öksüren/hapşıran birini gördüğümde tedirgin oluyorum.	487	32,4	650	43,3	120	8,0	207	13,8	36	2,4	1500	100,0
İnsanlarla yakın konumda bulunmaktan tedirgin oluyorum.	492	32,8	692	46,1	92	6,1	193	12,9	31	2,1	1500	100,0
Sağlık bakanlığının virüs hakkındaki açıklamaları tedirginliğimi arttırdı.	206	13,7	517	34,4	190	12,7	498	33,2	89	5,9	1500	100,0
Zaman zaman koronavirüse yakalandığımı düşünüyorum.	146	9,7	344	22,9	188	12,5	604	40,2	218	14,5	1500	100,0
Bağışıklık sisteminin güçlü olduğunu düşünüyorum	205	13,7	660	44,0	368	24,5	218	14,5	49	3,3	1500	100,0

Katılımcıların virüs haberlerinin verilme sıklığına ilişkin ifadeleri; %63,8 (958)'inin medyada virüs haberlerinin sıklıkla verilmesinin hastalık korkusunu arttırdığını göstermektedir. Katılımcılarda virüse ilişkin haberlerin sıklıkla verilmesinin yarattığı korku, Strong (1990)'un psikososyal salgın tipleri arasında ifade ettiği açıklama salgınının yarattığı yoğun iletişim ortamının etkisi olarak yorumlanabilir.

Katılımcıların virüse ilişkin kaygı düzeylerinin yüksek olduğu durumlar; %75,7 (1137) oranında öksüren/hapşıran birini gördüğünde tedirgin olma ve %78,9 (1184) oranında insanlarla yakın konumda bulunmaktan tedirgin olma olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda katılımcıların virüsün insan yoluyla bulaştığı bilgisi temelinde büyük oranda diğerleriyle yakın temas içinde olmaktan kaygı duydukları görülmektedir.

Katılımcıların %60,4 (907)'ünün virüs korkusunun psikolojik durumunu olumsuz yönde etkilediğine dair ifadeleri, %94 (1419) oranında ifade edilen aile ve yakınlarının virüse maruz kalmasına yönelik korkularının da tetiklediği bir süreç olarak açıklanabilir.

Tablo 3: Cinsiyet ve Korku Kaygı

Cinsiyet	N	X	P
Kadın	985	2,3582	,000
Erkek	512	2,4599	
Diğer	3	2,0513	

Salgına yönelik korku ve kaygı düzeylerinin cinsiyet bağlamında ele alındığı tabloda, kadın ve erkeklerin korku ve kaygı düzeyleri arasında anlamlı farklılık görülmektedir ($P<0,05$). Çalışmaya ilişkin bulgular, erkeklerin ($X=2,4599$) kadınlardan ($X=2,3582$) farklılaşarak korku ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Leung ve arkadaşları (2005) tarafından SARS hastalığına ilişkin olarak yürütülen benzer bir çalışmada, kadın katılımcıların kaygı düzeyi bakımından erkeklere oranla daha fazla risk altında oldukları belirtilmektedir. Bulgu, kültürel yaşam pratikleri ve toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılıklara bağlı olarak, farklı kültürel yapılarda kadın ve erkeklerin kaygı düzeylerinin değişebileceği biçiminde yorumlanabilir. Salgın öncesinde gündelik yaşamın büyük bölümünü genellikle kamusal alanda geçiren erkeklerin özel alana kısıtlanmasıyla yaşadıkları ani değişim, tekrar kamusal alana çıktıklarında virüs ile karşılaşmaya yönelik endişeleri ve geleceğe yönelik ekonomik kaygıları, yüksek kaygı düzeyini açıklayan sebepler arasında sıralanabilir.

Tablo 4: Eğitim Durumu ve Korku/Kaygı

Eğitim Durumu	N	X	P
Okuryazar	15	2,4923	0,009
İlkokul	56	2,4409	
Orta Öğrenim	181	2,4743	
Ön lisans	180	2,3953	
Lisans	847	2,3588	
Lisansüstü	221	2,4320	

Salgına yönelik korku kaygı düzeyinin eğitim durumuyla ilişkisine yönelik bulgular, lisans ve orta öğrenim mezunlarının korku ve kaygı düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunduğunu göstermektedir ($P<0,05$). Tabloda, ortaöğrenim mezunlarının ($X=2,4743$) lisans mezunlarından ($X=2,3588$) farklılaştığı ve korku kaygı düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyinde ortaya çıkan fark, ortaöğrenim mezunlarının hastalık hakkında bilimsel ve güvenilir bilgiye ulaşma bakımından lisans mezunlarına oranla daha dezavantajlı bir durumda olmasıyla açıklanabilir. Bilimsel veriye ulaşma yollarını eğitim sürecinde çoğunlukla deneyimleyemeyen ortaöğretim mezunlarının lisans mezunlarına oranla bilimsel temele dayanmayan bilgi, haber ve yorumları ayıklamada güçlük çekmeleri ihtimali nedeniyle daha fazla korku ve kaygıya kapılabildiği yorumu yapılabilir.

Tablo 5: Çalışma Durumu ve Korku/Kaygı

Çalışma Durumu	N	X	P
Ev Hanımı	107	2,3537	,004
İş Arıyor/İşsiz	157	2,3792	
Özel Sektör	38	2,2652	
Beyaz Yakalı	627	2,4051	
Mavi Yakalı	193	2,4843	
Öğrenci	322	2,3366	
Emekli	36	2,5000	
Diğer	15	2,3333	
Boş	4	2,5385	

Salgına yönelik korku kaygı düzeyleri ile çalışma durumu arasındaki ilişkiye yönelik bulgular, öğrenciler ile mavi yakalı çalışanlar arasında ve mavi yakalı ile beyaz yakalı çalışanlar arasında korku ve kaygı düzeyleri bakımından anlamlı farklılık bulunduğunu göstermektedir ($P<0,05$). Bulgular çerçevesinde mavi yakalıların ($X=24843$) öğrencilerden ($X=2,3366$) ve beyaz yakalılarından ($X=2,4051$) farklılaşarak korku ve kaygı düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Mavi yakalıların yüksek kaygı ve korku düzeyi ifade etmesi, bireylerin farklı yaşam dönemleri içinde bulunması ve bireylere yüklenen toplumsal rol beklentileriyle açıklanabilir. Salgın sürecinde öğrencilerden beklenen, öğrenciliğin gerektirdiği rol ve sorumlulukları sürdürmenin yanı sıra çoğunlukla ailelerinin bakım ve koruması altında bir yaşam sürdürmeleridir. Mavi yakalı çalışanlar ise çoğunlukla bir ailenin geçimini ve korunmasını sağlama sorumluluğunu taşımaktadır. Bu anlamda kendilerine yüklenen roller ve ailenin geçimini sağlama yükümlülüğü nedeniyle mavi yakalıların salgın sürecinin belirsizlikleriyle baş etme noktasında öğrencilere oranla daha kaygılı oldukları söylenebilir.

Mavi yakalı ile beyaz yakalı arasındaki anlamlı fark ise mavi yakalıların salgın süresince emeğe, üretime dayalı işlerde çalışmaları nedeniyle beyaz yakalıya kıyasla esnek çalışma, evden çalışma gibi imkânlarla sahip olmaması ve mesaiye devam etme zorunluluğuna bağlı olarak gereken sosyal izolasyonu sağlayamamanın yarattığı endişeyle açıklanabilir.

Tablo 6: Bölgeler ve Korku/Kaygı

Bölgeler	N	X	P
Marmara Bölgesi	457	2,3910	0,049
İç Anadolu Bölgesi	226	2,3924	
Akdeniz Bölgesi	142	2,3749	
Karadeniz Bölgesi	87	2,4377	
Ege Bölgesi	60	2,5115	
Doğu Anadolu Bölgesi	372	2,3960	
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	150	2,3246	
Boş	6	2,5128	

Katılımcıların korku ve kaygı düzeyleri ile yaşadıkları bölgeler arasındaki ilişkinin analiz sonuçları; Güneydoğu Anadolu bölgesi ile Ege bölgesinde ikamet edenlerin korku ve kaygı düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunduğunu göstermektedir ($P<0,05$). Ege bölgesinde ikamet edenlerin ($X=2,5115$) Güneydoğu Anadolu bölgesinde ikamet edenlerden ($X=2,3246$) farklılaşarak korku kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bağlamda vaka sayılarına ilişkin açıklamalar çerçevesinde, İzmir başta olmak üzere enfekte vaka sayılarının Ege Bölgesi'nde Güneydoğu Anadolu Bölgesine göre daha yüksek olması, bölgede yaşayan halkın daha fazla kaygı ve korku yaşamasını açıklamaktadır. Ege Bölgesi'nde yaşayan bireylerde korku ve kaygının yükselişi, açıklama salgını kavramı ile benzer şekilde yeni bir tehdit olan Covid-19'a yönelik vaka sayılarına ilişkin açıklamaların etkisiyle açıklanabilir.

3.2. Aşıya Yönelik Algı

Salgın hastalıkları önleme noktasında tıbbi bir tedbir olan aşılar, ilaçlardan farklı olarak hem birey hem de toplum düzeyinde etki göstermektedir. Dünya tarihine baktığımızda 1840 yılında İngiltere'de ilk aşı yasası çıkmış ve 1853 yılında aşı zorunlu hale gelmiştir. Bu zorunluluk ilk aşı karşıtı tepkileri doğurmuş ve 1867 yılında “zorunlu aşı karşıtı” dernek kurulmuştur (Wolfe ve Sharp, 2002).

Charles Darwin ile aynı dönemde doğal seleksiyon ilkesini ortaya koyan Alfred Russel Wallace 19. yy.'da aşı karşıtlığını ortaya koyan önemli bir bilim insanıdır (Yavuz, 2018). 1930'lu yıllarda refah devleti ve sosyal devlet politikaları ile aşı karşıtlığı azalsa da; 1970'li yıllarda İngiltere'de Great Orman Street Hastanesi'nde 36 çocuğun difteri, boğmaca ve tetanos aşısının uygulanmasının ardından ciddi nörolojik problemler yaşadığına dair bir raporun yazılması ile tekrar

yükselmiştir. 1974 yılında “Aşıdan Zarar Gören Çocukların Ebeveynleri” derneği kurulmuştur. İngiltere’de Andrew Wakefield’in 12 çocukla yaptığı araştırma sonrasında kızamıkçık, kızamık ve kabakulak aşısının otizm ile ilişkili olduğu öne sürdüğü çalışma Türkiye’yi de etkisi altına alan aşı karşıtlığını yaygınlaştırmıştır (Atalay, 2017: 68-69).

Aşının hastalık görülmeden tedbir amaçlı yapılması aşı karşıtlığının önemli nedenlerindendir. Aşının zorunlu hale gelmesinin modernizmin beden üzerindeki tahakkümü çerçevesinde ele alınması, büyük ilaç şirketlerinin kar temelli etkinliklerine yönelik oluşan şüpheler de aşı karşıtlığının nedenleri arasında sayılabilmektedir (Atalay, 2017: 46-59). Yakın tarihte Türkiye’deki oranlara baktığımızda 2011 yılında 183bin, 2016 yılında 10 bine yakın, 2017 yılında ise 120 binden fazla ailenin aşılamaı reddettiği görülmektedir (Bozkurt, 2018). Bu oranlar çerçevesinde dünyadaki gelişmeler ve tartışmaların Türkiye’de de aşı karşıtlığının yükseltmesine etki ettiği görülmektedir.

Tablo 7: Aşıya Yönelik Düşünceler

Aşıya Yönelik Düşünceler	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Salgın Hastalıklara karşı aşı olmayı düşünüyorum	394	26,2	41 2	27,4	47 7	31, 8	177	11,8	40	2,7	150 0	100, 0
Salgın hastalıklara karşı aşının etkili olmadığını düşünüyorum	57	3,8	17 3	11,5	53 1	35, 4	497	33,1	242	16,1	150 0	100, 0

Araştırma sonuçları çerçevesinde katılımcıların aşıya ilişkin görüşleri; %53,6 (806)’sının salgın hastalıklara önlem olarak aşı olmayı düşündüğünü, %14,5 (217)’inin aşı olmayı düşünmediğini göstermektedir. Katılımcıların %49,2 (739)’si aşının salgın hastalıklara karşı etkili olmadığı ifadesine katılmazken, %15,3 (230)’ü aşının salgın hastalıklara karşı etkili olmadığını düşünmektedir. Katılımcıların %31,8 (477)’i aşı olmaya yönelik fikri olmadığını ifade ederken, %35,4 (531)’ü aşının etkililiğine dair fikri olmadığını belirtmektedir.

2017 yılında Denizli’de sağlık çalışanlarının influenza aşısına yaklaşımlarına ilişkin araştırma, katılımcıların %95,7’sinin aşı yaptırmadığını, aşı yaptırmama nedeni olarak da %64,5’inin aşının gerekliliğine inanmadıklarını ortaya koymaktadır (Sarı ve ark., 2017). Covid-19 salgınının başlamasıyla gerçekleştirilen araştırma sonuçları ise, aşı karşıtlığının yaygınlaştığına yönelik tartışmaların aksine katılımcıların büyük oranda salgın hastalıklara karşı aşı olmaya olumlu baktıklarını göstermektedir. Ancak aşı olma ve aşının etkililiği konusunda fikri olmayanların da önemli bir oranı temsil etmesi, Covid-19’un yeni tip bir virüs olması ve hakkında bilinenlerin kısıtlılığı nedeniyle katılımcılarda belirsizlik algısının yükselişiyle açıklanabilir. Katılımcılar arasında aşı karşıtlığını ifade edenlerin ve aşının gerekliliğine inanmayanların oranının aşı olmaya ve gerekliliğine olumlu yaklaşımlara oranla oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Türkiye’de Covid-19’un yeni başladığı bir döneme ilişkin görüşleri yansıtmaya rağmen aşıya yönelik bu olumlu tutum, salgın nedeniyle Dünya’da hastalanan ve yaşamını kaybeden çok sayıda insana dair bilginin yarattığı kaygının önlem alma ihtiyacını yükseltmesiyle açıklanabilir.

Tablo 8: Yaş ve Aşıya Yönelik Düşünceler

Yaş	N	X	P
18-30	726	3,6329	0,003
31-45	576	3,4679	
46-55	139	3,3885	
56-65	45	3,6556	
65+	14	3,4286	

Aşıya yaklaşım ile yaş grupları arasındaki ilişki incelendiğinde; 18-30 yaş grubu ile 31-45 ve 46-55 yaş grupları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($P < 0,05$). 18-30 ($X=3,6329$) yaş grubundaki katılımcılar, 31-45 ($X=3,4679$) ve 46-55 ($X=3,3885$) yaş grubuna oranla aşıya daha mesafeli yaklaşmaktadır.

İngiltere’de yaşlı bireyler arasında yapılan bir çalışma, en sık belirtilen grip aşısı yaptırmama nedeninin (%44) iyi sağlık durumuna sahip olmak olduğunu göstermektedir (Mangtani ve ark.,2006). Veriden hareketle araştırmaya katılan gençlerin iyi bir sağlık durumuna sahip oldukları düşüncesiyle aşıya karşı yaşlılara oranla daha mesafeli yaklaştıkları söylenebilir. Ayrıca bulgu, Covid-19 özelinde değerlendirildiğinde; özellikle salgının başlangıcında gençlerin yüksek risk grubunda bulunmadığına dair algıya bağlı olarak gençlerde aşı olmaya yönelik düşüncenin daha az geliştiği yorumu yapılabilir.

4. Sonuç

Covid-19 gibi bulaşıcılığı ve yaşamı tehdit etme riski yüksek salgınlarda bireylerin kendileri ve yakınlarının enfekte olmasına dönük korku ve kaygıları bireysel boyuttan toplumsal boyuta taşınmaktadır. Salgının Türkiye’de görüldüğü ilk haftayı takip eden süreçte gerçekleştirilen araştırma, katılımcıların oldukça yüksek bir oranla ilk sırada ailelerinin/tanıdıklarının virüse yakalanmasından korktuklarını göstermektedir. Katılımcıların ikinci yüksek korku kaynağının ise kalabalık yerlerde virüse maruz kalmak olduğu görülmektedir. Bulgular, katılımcıların %68’inde Strong (1990)’un salgın psikolojisi tiplerinden biri olarak adlandırdığı açıklama salgının etkisiyle virüs haberlerinin sıklıkla verilmesinin hasta olma korkusunu arttırdığını göstermektedir. Katılımcıların yüksek oranda öksüren/hapşıran birini gördüğünde ve insanlarla yakın olduklarında virüse ilişkin kaygı düzeylerinin arttığını ifade etmesi, virüsün sosyal ortamlarda her an bulaşma riski nedeniyle bireylerde belirsizlik duygusunu arttırdığı ve Bauman’ın tespitine paralel biçimde korku/kaygıyı yükselttiğini göstermektedir.

Salgın sürecinde korku ve kaygı bir tepki olarak tüm bireylerde gözlenmekle birlikte, yaş, cinsiyet, eğitim, gelir düzeyi, çalışma koşulları ve yaşanan çevreye bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Çalışma, salgın konusunda erkeklerin kadınlara, ortaöğretim mezunlarının lisans mezunlarına oranla daha kaygılı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda cinsiyet ve eğitim düzeyinin bireylerin kaygı düzeyleri üzerinde farklılık yarattığı görülmektedir.

Çalışmanın çarpıcı bulgularından biri, mavi yakalıların salgın sürecini öğrencilere ve beyaz yakalıları oranla daha kaygılı karşılamalarıdır. Çoğunluğunun toplu taşıma aracı kullandığı, sokağa çıkma yasağı olduğu zamanlarda bile özel bir mesai yönteminin geliştirildiği, fabrika gibi kalabalık ortamlarda çalışan mavi yakalıların; kamusal alanda kendine özel bir alan yaratabilen beyaz yakalılarından ve okulların tatil edilmesi ile birlikte evlere kapanan öğrencilerden farklılaştığı görülmektedir. Mavi yakalıların çalışma koşulları bakımından beyaz yakalıları kıyasla esnek çalışma, evden çalışma gibi imkânlarla sahip olmaması ve mesaiye devam etme zorunluluğu, salgın sürecindeki yüksek kaygı oranının nedenleri arasında sayılabilir.

Katılımcıların yaşadıkları bölgeye göre korku/kaygı düzeylerinde değişimler olduğu, Ege bölgesinde yaşayan katılımcıların Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan katılımcılara oranla daha kaygılı oldukları görülmektedir. Çalışmanın gerçekleştirildiği süreçte, İzmir başta olmak üzere

Ege’de yükselen vaka sayılarına ilişkin haberlerin bölgede yaşayan bireylerde korkuyu arttırması Strong’un açıklama salgını yaklaşımı ile paralellik göstermektedir.

Aşıya yönelik bulgular ise katılımcıların salgın hastalıklara önlem olarak aşı olmaya büyük oranda olumlu yaklaşıtlarını göstermektedir. Katılımcıların aşının gerekliliğine de yüksek oranda katıldıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların yaklaşık 1/3’ünün salgın hastalıklarda aşının etkililiğine dair fikirleri olmadığı görülmektedir. Bulgular Covid-19 virüs salgınıyla birlikte artan belirsizlik ve korku ortamının genel olarak toplumda aşıya yönelik olumsuz bakış açısını değiştirdiğini göstermektedir. Bu noktada virüsün bulaşıcılık ve ölümcüllük bakımından yüksek risk oluşturmalarının katılımcıların aşığı bir kurtarıcı olarak görmeleri ve olumlu yaklaşıtlarını beraberinde getirdiği düşünülmektedir.

Aşı ve demografik değişkenler arasındaki ilişkiye dair bulgular, araştırmaya katılan gençlerin yaşlılara oranla aşıya karşı daha olumsuz bir tutum sergilediklerini göstermektedir. Covid-19 salgınının başlangıcından bu yana 65 yaş üstü bireylerin risk grupları içinde ilk sırada yer alması, aşıya yönelik olarak gençlere oranla daha olumlu bir tutum içinde olmalarını açıklamaktadır.

Kaygı ve korku, insanın hayatta kalma motivasyonu bakımından işlevsel duygular olarak bireyleri Covid-19’dan korunma noktasında tedbirli olma ve önlem almaya yöneltme anlamında olumlu bir rol oynamaktadır. Ancak salgına yönelik korku ve kaygının patolojik düzeylere ulaşması durumunda psikolojik problemlere yol açabileceği bilinmektedir. Bu durum uzmanların da sıklıkla dikkat çektiği Covid-19 salgınıyla birlikte toplumda psikolojik rahatsızlıkların yükselmesine karşın tedbirlerin alınmasını gerekli kılmaktadır. Salgının ekonomi, eğitim ve sosyal yaşamda yarattığı değişimlerin yanı sıra bireylerin psikolojisine etkileri de önümüzdeki sürecin önemli sorun alanlarından biri olacaktır. Bu bağlamda salgın sürecinde korku, kaygı düzeyleri patolojik boyutlara ulaşan, Covid-19 nedeniyle yakınlarını kaybeden bireylere sunulacak psikososyal destek hizmetleri önem kazanmaktadır. Psikolog ve psikiyatristlerin yanı sıra sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının da katıldığı psikososyal destek hizmetlerinin sunumuna dönük çalışmaları destekleyecek alan araştırmaları salgından psikolojik olarak etkilenme bakımından daha kırılgan risk gruplarının tespit edilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır.

Kaynakça

- Aktan, S. (2020, 12 Mayıs). Tarihteki en ölümcül salgın hastalıklar neden ortaya çıktı ve nasıl sona erdi? Erişim tarihi: 15 Mayıs 2020, <https://tr.euronews.com/2020/05/12/tarihteki-en-olumcul-salginlar-hangileriydi-neden-olustular-ve-nasil-sona-erdiler>.
- Atalay, S. (2017, 24 Ocak). Neoliberal policies and higher education: A comparison between sociology and psychology departments in public and private universities in Turkey. Erişim tarihi: 15 Mayıs 2020, <http://static.dergipark.org.tr/articledownload/050a/d580/6ae4/5b28f0d8bb915.pdf?>.
- Bauman, Zygmunt (2003). Modernlik ve müphemlik, çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bozkurt, H. B. (2018). Aşı reddine genel bir bakış ve literatürün gözden geçirilmesi, *Kafkas Tıp Bilimleri Dergisi*, 8(1), 71–76.
- Dizer, U. ve Demirpek, U. (2009). Blood supply in pandemics, *İnfeksiyon Dergisi (Turkish Journal of Infection)*, 23(1), 29-34.
- Furedi, F., ve Yıldırım, B. (2001). Korku kültürü: Risk almamanın riskleri. Ayrıntı Yayınları.
- Genç, Ö. (2011). Kara Ölüm: 1348 veba salgını ve Ortaçağ Avrupa’sına etkileri, *Tarih Okulu*, 10: 123-150.

- Aslan, R. (2020). Tarihten günümüze epidemiler, pandemiler ve Covid-19, *Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 8 (85), 35-41.
- Halsey William D., (1998), Macmillan contemporary dictionary, (1.b.). ABC Tanıtım Basımevi.
- Mangtani, P., Breeze, E., Stirling, S., Hanciles, S., Kovats, S. ve Fletcher, A. (2006). Cross-sectional survey of older peoples' views related to influenza vaccine uptake. *BMC Public Health*, DOI 10.1186/1471-2458-6-249.
- Monat, A., Averill, J. R. ve Lazarus, R. S. (1972). Anticipatory stress and coping reactions under various conditions of uncertainty. *Journal of Personality and Social Psychology*, 24(2) 237-253.
- Nikiforuk, A. (1991) Fourth horseman: A short history of epidemics, plagues, famine, and other sources, Penguin Group.
- Oflaz, F. (2008). Felaketlerin psikolojik etkileri ve hemşirelik uygulaması. *C.Ü Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(3), 70-76.
- Parıldar, H. (2020). Tarihte bulaşıcı hastalık salgımları, *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 30(Ek sayı), 19-26.
- Sarı, T. Temoçin F. ve Köse H. (2017). Sağlık çalışanlarının influenza aşısına yaklaşımları, *Klimik Dergisi*, 59-63.
- Strong, P. (1990). Epidemic psychology: a model. *Sociology of Health & Illness*, 12(3), 249-259.
- Sümer, N. (2020, 23 Mart). Öğretim üyemiz Nebi Sümer'den Covid-19'un etkileri. Erişim tarihi: 20 Mayıs 2020, <https://fass.sabanciuniv.edu/en/announcement-detail?nid=81775>.
- Taylor, S. (2019). The psychology of pandemics: Preparing for the next global outbreak of infectious disease, Cambridge Scholars Publishing.
- Worldometer, (2020, 2 Haziran). Covid-19 coronavirüs pandemic. Erişim tarihi: 2 Haziran 2020, <https://www.worldometers.info/coronavirus/>.
- Wolfe, R., ve Sharp, L. (2002, Ağustos 24). Anti-vaccinationists past and present. Erişim tarihi: 20 Mayıs 2020, <https://www.bmj.com/content/325/7361/430>.
- Yavuz, M. (2018). Aşı karşıtlığının tarihçesi. *Toplum ve Hekim*, 33(3), 187-194.